

CÂND ANII SUNT ROTUNZI..

Isac și Tia Peltz – două nume, doi artiști, doi oameni. Tată și fiică.

Scriitorul, născut la 12 februarie 1899, pictorița, la 30 ianuarie 1923. Plecați în ceruri, unul, pe 10 august 1980, în căutarea unui alt *cartier*, Tia, pe 5 martie 1999, spre a picta îngeri.

Anii „rotunzi” care se adună în acest 2009 ne îndeamnă la evocare!

Îi plăcea să se prezinte singur: *Eu sunt Balzac al Il-lea și deși păstra o figură serioasă, un surâs imperceptibil îi flutura pe chip, îi pălpâia în ochi, un surâs care dezarma orice reacție, orice împotrivire sau ironie.*¹⁾

*Gascon simpatic*²⁾, omul e rotund, jovial, optimist, flecar și umorist; *împrăștiie simpatie; nu crezi în ce spune, pentru că are aerul să nu creadă nici el, deși, în fond, e convins...*³⁾

Cu toate că se bucură de reputația unui neîntrecut campion al divinității *Bachus* – susține Camil Baltazar – nu mi-a fost dat nicicând să-l văd în ceea ce se cheamă „stare de ebrietate”. [...] *Persoana lui e echilibrată, cumpănită, oarecum sfătoasă la vorbă, ca tot omul deprins să vorbească în și pentru lume și îndeobște în mulțime.*⁴⁾

Cunoscuții susțin că avea o ciudată sonoritate a glasului. *Își scutura când și când păru-i bogat ca o coamă de leu și te privea direct în ochi cu un fel de mirare hazlie.*⁵⁾

Calitatea deosebită a glasului i-a impresionat pe contemporani:

*Fără să aibă spirit oratoric, posedă o însușire de a repeta cu elocvență și a întări cu elocvență o frază, un gând, o idee. La aceasta îl ajută un organ plăcut auzului și perfect difuzor.*⁶⁾

A rămas în memoria celor care l-au cunoscut ca un strălucit conferențiar, care putea vorbi câteva ore în șir, fără să-și arunce privirea pe vreo ciornă. *Avea un glas de tribun și obiceiul de a-și presăra frazele cu anecdote...*⁷⁾

În ciuda anilor ce se scurgeau implacabil, nu îmbătrânea. *Își păstra același mers ușor legănat, același zâmbet ironic, aceeași voce sonoră, ușor guturală, aceeași credință nestrămutată în frumusețea vieții. [...] Optimist chiar în cele mai aspre încercări ale vieții, curajos, tenace, vesel...* [...] Însăși fiica sa, pictorița Tia Peltz, afirma, ori de câte ori evoca figura tatălui ei, că acesta s-a născut bătrân și a murit copil, metaforizând astfel nealterarea suflotească a scriitorului, cu toate încercările dramatice la care a fost supus.

În preajma a 70 de ani, *timpul a săpat pe obraji scriitorului cute, i-a adâncit șanțurile.*⁸⁾

Ajuns la vârsta psalmistului, omul nu era deloc trist: *prietenos, volubil, vizitat de nostalgii ușoare, sigur pe el fără trufie, folosind cu naturalețe formule pompoase (strălucitul poet cutare, genialul prozator cutare), dăruindu-le inele de aur cu pietre rare în stilul criticii generației lui Nichita Stănescu, stil pe care însă fostul redactor al **Literatorului** nu de la contemporani îl preluase, ci direct de la Macedonski.*⁹⁾

Chiar cu câteva săptămâni înainte de petrecerea în lumea umbrelor, *cufundat adânc într-un fotoliu, făcea eforturi spre a vorbi, epuizarea fiind ireversibilă. Numai privirea și zâmbetul, complice cu câte o vorbă de duh, încercau să înfrunte suferința măcinătoare.*¹⁰⁾

Dintre apropiații lui, nu puțini sunt cei care au sesizat natura duală a lui Peltz și au exprimat acest lucru sub diverse formulări. Pentru unii, Peltz este asemenea unui *erou bernsteinian, surprins între două conflicte: exterior unul, celălalt interior.*¹¹⁾ Cicerone Theodorescu vede cum *îi vine să rădă cu un ochi și cu unul să plângă.*¹²⁾

Al. Raicu, omagiindu-l la optzeci de ani, constata că omul vesel, exuberant chiar, în permanență pus pe șotii, se dedublează în operă,¹³⁾ în vreme ce Camil Baltazar se declara contrariat și recunoștea că *făptura umană [a lui Peltz] are ceva care mă respinge. [...] Există o deosebire fundamentală între insul care își pune probleme de conștiință, între pesimistul zugrav al destinelor tragice, ale personajelor suferind de mizerie și boală și omul de pe stradă, un om cu zâmbetul pe buze, pornit spre glumă, uneori flecar și iubitor de calambururi, mucalit, amator de farsă, ba adeseori el însuși farsor.*¹⁴⁾

Urzit parcă dintr-un ghem de contradicții, Peltz părea a-l întrece chiar pe lanus cel cu două fețe! Cu o înclinație nativă către pamflet, pe care și-o explica drept caracteristică a rasei (evident dublată de ucenicia în preajma lui Cocea și de admirația pentru Arghezi), altoită pe un fond excesiv liric, omul era bonom, jovial, flecar, ironic-muşcător, împrăștiind vorbe de duh și iradiind bună-dispoziție, dar și pătruns de toate durerile lumii, suferind, aproape fizic, de suferințele celor din jur, îndurerat până la lacrimi de durerile altora. Personaj nelipsit al cafenelei bucureștene, mânuia farsa ca armă de luptă. Era, în același timp, delegat al mahalalei, capabil să-și dea, fără să stea pe gânduri, paltonul confratelui năpăstuit. Era ironic până la răutate cu prostia fudulă și bun până la prostie cu dezmosteniții soartei.

Dacă nu se afla la redacție (la una sau la mai multe dintre zecile prin care a trecut), dacă nu era la masa de lucru din casa de pe str. Traian, îl găseai la cafenea. După lungi ore petrecute în fața șvarțului, ore presărate cu vorbe de duh, pus pe glume, scriitorul nu se dezmințe:

– A... Plata! face mirat d. Peltz către chelnerul uitat

de o jumătate de oră. Dar **sinonime**... nu mai faceți? Îl întreabă d. Peltz foarte serios pe omul cu șervetul alb.

– Facem... cum nu!... dar numai duminică.

– Cum? Numai duminică?... dar la „Corso” le face în fiecare zi.

– Ei... „Corso”!...¹⁵⁾

Cel mai adesea, era la *Capșa*, cafeneaua de numele căreia se leagă atâtea întâmplări evocate, printre alții, de Bogdan Amaru:

Acum, Peltz e prozator de frunte, adolescenții îl supranumesc Balzac. Romancierul nostru l-a întrecut pe grăsului Honoré și iată cum: Peltz are vreo zece secretari, recrutați dintre vagabonzii și negustorii de nasturi, ambulanti, de pe Calea Văcărești. Sunt foști camarazi de mizerie, de pe vremea când și Peltz era un vagabond, vânzător de piuneze și nasturi. Printre aceștia, are un diplomat – fost vânzător de ace de siguranță; un secretar financiar, fost mardeiaș – și un secretar literar, fost lipitor de afișe cinematografice. Legătura dintre romancier și personalitățile culturale, adică scrisorile de natură platonică, le duce lipitorul de afișe. La oamenii politici, Peltz trimite pe mardeiaș, un oarecare Aristide Baroți, grec de origine, individ solid și cu o falcă bandajată, pentru că s-a încăierat cu vardistii, pe când era trimis de romancier într-o misiune diplomatică. Însă, pe lângă droaia de secretari-vagabonzi, care trăiesc de pe urma prozatorului, Peltz mai e de o generozitate incredibilă. Trei sferturi din ambulanții bucureșteni au primit cadou, de la scriitor, cravate, ciorapi, pălării, ghete sau cămăși. O dată s-a dezbrăcat de pardesiu și l-a dăruit unui tânăr.¹⁶⁾ Portarul de la librăria Alcalay – și câți alți portari! – are cravate și ciorapi donați de Peltz.¹⁷⁾

Generozitatea lui Peltz, prilej de ironie pentru unii cunoscuți, dar mai ales de numeroase neplăceri conjugale, nu reprezintă semnul unui orgoliu nemăsurat de om înstărit. Nu știu câți dintre contemporani au înțeles că Peltz, dăruind nimicuri, cumpărând de la ambulanti obiecte, inutile de altfel, încerca să ajute niște oameni aflați în situația disperată în care fusese și el, nu cu mulți ani în urmă. Atât îi stătea în puteri să facă și nu ezita nici un moment când era vorba să sară în ajutorul cuiva.

Recunoscut drept *delegat al mahalalei* de toți umiliții și mahniiții ce-și îndreptau pașii și speranțele către locuința din strada Traian, binecunoscută tuturor, Peltz a trăit el însuși *toate tristețile și rarele bucurii, toate amărăciunile și nădejile oamenilor din cartier până la totală identificare cu cartierul întreg*. Oamenii îi băteau la ușă, împinși de cine știe ce necazuri, Peltz îi asculta, *calmul său liniștea, vorbele și surâsul său încurajau, întăreau inimile, – și, dacă era cazul, scria și câte o jalbă și, la rându-i, se ducea să bată la ușa autorității. Umorul și farmecul personal facilitase gazetarului și scriitorului stabilirea multor relații, printre acestea și cu înalți funcționari de care depindea libertatea cetățeanului*. Unora dintre aceștia, cu veleități literare, Peltz le „pieptăna” producțiile – schițe, articole, „opere” dramatice. Grație unor asemenea legături, Peltz izbutea, adesea, să înlăture câte un necaz. Dar, tot din cauza acestor relații, cunoscute, *s-a țesut în jurul său pânza unor șușoteli, a unor suspiciuni, ba chiar a unor acuzații, prea puțini vrând*

să priceapă că Peltz, utilizând raporturile sale de prietenie cu oamenii autorității dădea doar o mână de ajutor celor ce îl solicitau.¹⁸⁾

Popularitatea omului Peltz, care o întrece, în epocă, pe cea a operei, *se explică* – după opinia lui Camil Baltazar – *prin aceea că simpatia pe care o proiectează romancierul asupra eroilor săi, în scrierile sale, omul o practică militant în viața de fiecare zi, față de semenii săi. N-am pomenit ins mai sociabil și mai camarad, în sensul obiectiv al cuvântului, față de omul din mulțime ca Peltz.¹⁹⁾*

Tata avea un suflet ne-ma-po-me-nit! – își aminteste Tia Peltz în ultimul său interviu, acordat revistei **Formula AS** cu doar două zile înainte de moarte. *Nu voia să supere pe nimeni. Țin minte, erau două frizerii pe strada Traian. Și tata se bărbiera o zi la unul, o zi la celălalt... Îl pândeau din ușă patronii frizeriilor ăstora... Nu cumva să încurce zilele...²⁰⁾*

În redacțiile ziarelor, la *Capșa*, la *Petrică* ori în casa de pe strada Traian, Peltz *risipea, cu dărnicie, vorbe de duh, povestea cu umor sec, glumea sau pune la cale farse, de dragul amuzamentului și pentru sancționarea prostiei și a ignoranței, de pe urma cărora unii trăiau atât de bine.²¹⁾*

Acestor *vorbe de duh* li s-a spus, încă din timpul vieții scriitorului, *peltzisme*, și au circulat, adevărat folclor literar, prin mediile scriitoricești ori gazetărești, stârnind pretutindeni hazul general. Ieronim Șerbu le definea drept *amestec de gasconadă, de poză, de inocentă farsă*, ale căror victime *nu-i purtau ură, căci umorul scriitorului era blajin și nu rănea.²²⁾*

Pozând fiicei sale, îi spunea: *Tu îmi faci mie atâtea capete, pe când eu nu ți-am făcut decât unul – noroc că-i bun!*

Dar cel mai adesea, *peltzismele* vizează prostia și sunt neiertătoare.

Se pare că multe dintre farsele pomenite de cei care evocă anii de glorie ai cafenelei *Capșa* îl au ca autor pe I. Peltz, inclusiv celebrul titlu de articol, sugerat unui gazetar incult, *Centenarul de trei sute de ani al marelui poet latin Cervantes*.

Alături de cafenea, cenaclul lui Lovinescu reprezintă locul unde personalitatea debordantă a lui Peltz subjugă auditoriul.

Peltz spune o drăcovenie. Are o mutră gravă, de parcă s-ar spovedi călăului care-l va ghilotina în clipa următoare. Așa vorbește Peltz. Totdeauna înflăcărat și trist. Prin asta, snoava devine și mai fermecătoare.²³⁾

Tot la *Sburătorul*, după lectura romanului *Calea Văcărești*, toată asistența recunoaște că e vorba de o operă puțin obișnuită. *Mai ales, lectura acestei cărți impresionează profund, pentru că Peltz citește ca nimeni altul. Toată deznădejdea și mizeria umană din Calea Văcărești te pătrunde cu încetul, te înfioară, pentru că glasul baritonat al lui Peltz o evocă, o cheamă cu sonorități de orgă și bemolări de durere frântă în pumni. Glasul lui Peltz e făcut să cânte durerea, să spuie suferința chiar când glumește. Omul acesta pe care nu-l cunosc destul, trebuie să fi venit pe lume cu mizeria în brațe, călare pe un car funebru. Nu știu. Se poate să mă înșel. Totuși,*

numai în **Maidanul cu dragoste** durerea vine din măruntaiele pământului și ale cerului, ca apa sau ca lumina.²⁴⁾

Care este adevărata esență a lui Peltz? Desigur, opera – răspundem bazându-ne nu doar pe declarațiile autorului sau ale Tiei Peltz.²⁵⁾

Chipul adevărat al artistului se dezvăluie în operă; în viață, el poartă doar niște măști. Nu-l judecați după măștile lui! [s. n.] – cerea fiica scriitorului într-o discuție cu Dorel Dorian.²⁶⁾

Bonomul, jovialul, farsorul își dezvăluie adevărata identitate în operă. Pe chipul clovnului, strălucește și intrigă lacrima durerii.

Căci I. Peltz face parte dintre acei care *râd în aparență. Sufletul lor însă tremură și plânge.*²⁷⁾

Tia a moștenit aceeași structură sufletească a părintelui său, aceeași dublare a omului volubil, vesel – mască în spatele căreia sufletul artistului *tremură și plânge*, amprentă nu doar a rasei, așa cum voia să (se) explice I. Peltz într-un articol de tinerete.

*Fata cea mare i-a moștenit privirea adâncă a ochilor căprui și toate neliniștile. Are ochii grei de zburcium nebănuț încă la vârsta ei și neinițiată. Acum e încă gureșă [...] Vor trece anii și fata asta, cam grăsană, cam bondoacă, se va subția, se va întrista...*²⁸⁾

Această identitate a firii lor face ca operele celor doi să fie într-un permanent dialog, tatăl modelând cuvântul, fiica liniile și culorile, amândoi aplecați cu o infinită comprehensiune asupra sufletului omenesc.

Poate că doar hazardul ori poate intervenția tatălui a făcut ca fiica să-și croiască drumul în alt domeniu, deși uneori a mai cochetat cu condeiul. În adolescență, încercând diverse modalități de exprimare, mai încălca „teritoriul” părintelui. Într-o bună zi, și-a găsit vopselele amestecate, pensulele în dezordine, hârtiile mângălite. „Ce să fie?! – s-a mirat tatăl, recunoscut pentru farsele sale. Nu-i nimic! Dacă tu te bagi în meseria mea, de ce să nu încerc și eu să pictez!” După această delimitare, între creațiile celor doi s-au țesut corespondențe ce fac, indiscutabil, ca romanele lui I. Peltz și desenele Tiei să formeze un tot perfect, în care cuvânt și linie se caută și își răspund.

Privești desenele Tiei și în minte îți răsună descrierea Căii Văcărești din romanele lui Peltz:

Guri ilare, frunți strâmbe, picioare șubrede – Calea Văcărești e un imens panopticum închipuit de o minte scăpată din hături.

Isac și Tia Peltz – două nume, doi artiști, doi oameni. Tată și fiică.

Plecați în ceruri, amândoi cu speranța regăsirii:

*Cândva, vom fi iar tineri, toți. Nu vom semăna fizic cu cei ce-am fost pe pământ, dar te asigur, tată, că ne vom recunoaște după sufletele noastre, ce n-au făcut rău nimănui, au știut să ierte și să iubească...*²⁹⁾

NOTE

1) Ieronim Șerbu, *Balzac al II-lea*, în vol. *Vitrina cu amintiri*,

Editura Cartea Românească, București, 1973, pp. 106-109

2) E. Lovinescu, în *Sburătorul. Agende literare*, vol. III, Ed. Minerva, Buc., 1998, p. 180

3) E. Lovinescu, *Cântărețul „tristeții” sale și a altora: I. Peltz*, în *Memorii, III. Portrete și scene din viața literară*, Editura Adevărul, [1937], pp. 37-43, republicat în *Scrieri*, vol. 2, *Memorii*, Editura Minerva, București, 1972, pp. 409-413)

4) Camil Baltazar, *Un romancier social*, în vol. *Scriitor și om*, Casa Școalelor, București, 1946, pp. 109-110

5) Al. Raicu, *Peltz, urzitorul de tristeți...*, în *Luminile oglinzilor*, Editura Minerva, București, 1974, pp. 122-131

6) Camil Baltazar, loc. cit., p. 109

7) Isaiia Răcăciuni, *Amintiri*, Editura pentru literatură, București, 1967

8) Florin Mugur, *Stăpânul casei*, în *Viața românească*, nr. 33, octombrie 1980 cit.

9) idem

10) M. Rudich, *Peltz (delegat al mahalalei)*, în **Izvoare. Revistă literară a asociației scriitorilor israelieni de limbă română**, Tel-Aviv, nr. 10, noiembrie 1981, p. 17

11) V. B., *De vorbă cu d-l I. Peltz, autorul noului roman De-a bușilea*, în **Rampa**, anul XIX, nr. 5666, 29 noiembrie 1936, p. 1

12) Cicerone Theodorescu, *Cu I. Peltz pe Calea Văcărești*, în **Reporter**, an I, nr. 3, 20 decembrie 1933

13) Al. Raicu, *Peltz la 80 de ani*, în **Tribuna României**, nr. 153, martie 1979

14) Camil Baltazar, art. cit., p. 109

15) I. Podeanu, *Douăzeci de minute cu d. I. Peltz*, în **Rampa**, XVII, nr. 5001, 14 septembrie 1934, p. 1

16) Dacă dăm crezare spuselor Tiei Peltz, tânărul care a beneficiat de paltonul romanicerului a fost chiar Bogdan Amaru. Întâmplarea a fost relatată și de D. St. Rădulescu, în evocarea *10 ani la „Sburătorul”*, publicată în 1991 în revista **Lucașfărarul**, de unde a fost preluată de Alexandru Mirodan în *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. II, 1997, pp. 135-136. 28)

17) Bogdan Amaru, *Capșa – Cafenea cu genii și tutun*, în **Vremea**, Paști, 1935, pp. 14; 25

18) M. Rudich, art. cit.

19) C. Baltazar, art. cit., p. 108

20) *Adio, Tia Peltz*, interviu de Silvia Kerim, în **Formula AS**, anul IX, nr. 353, martie 1999, p. 3

21) M. Rudich, art. cit.

22) Ieronim Șerbu, art. cit.

23) Bogdan Amaru, *Colivia cu „Sburători”*, în **Vremea**, nr. 366, 2 decembrie 1934, pp. 9-10

24) idem

25) v. Al. Raicu, *Peltz, urzitorul de tristeți...*, în *Luminile oglinzilor*, Editura Minerva, București, 1974

26) Dorel Dorian, *Foc în Calea Văcărești. Evocare dramatică după viața și opera lui I. Peltz*, Editura Universal Dalsi, București, 1999, p. 5: *Peltz cel adevărat e în cărți.*

27) I. Peltz, *Rasa martirilor*, în *Lumea evree*, nr. 1, 19 ianuarie 1919, p. 14

28) I. Peltz, *Moartea tineretelor*, 1935

29) Tia Peltz, prefață la albumul editat pe propria cheltuială, cu ocazia centenarului I. Peltz, *O lacrimă într-un minialbum. Bucureștiul amintirilor*, Edass, 1998